

markkinamuutokset ovat olleet evolutionäärisiä pikemmin kuin vallankumouksellisia.

2) Muutos on syntynyt lähinnä taloudellisen pragmatismista mutta myös kohdeyleisöjen eriyttämisen kautta.

3) Ohjelmatoiminta, jota luonnehtii informatiivinen ja kotimaisen ohjelmiston suuri osuus, erityisen monipuolinen ohjelmistorakenne ja aggressiivisen kaaviokilpailun vähyys, on säilynyt melko vakaana tutkimusjakson aikana.

Hellman ikäänkuin yllättyi itsensä tuloksistaan ja jää pohdiskelemaan tarkemmin asiaa ("In other words, nothing dramatic happened in the Finnish television sector – or did it?"). Varmemmaksi vakuudeksi hän ennustaa, että ainakin tv-kanava Melosen perustaminen vuonna 1996 ja tv-toiminnan digitalisointi tuovat mukanaan vallankumouksen (s. 422).

Näkins kuitenkin kehityksen 1980-luvulta 1990-luvun puoliväliin olleen vallankumouksen. Tv-toiminnan sääntely on uusittu ja modernisoitu kokonaan. Itse alan rakenne on täydellisesti muuttunut julkiseen palveluun ja kilpailuun perustuvaksi tasapainoiseksi usean tv-yhtiön järjestelmäksi samalla kun korkeatasoista ohjelματοimintaa on kyetty ylläpitämään ja laajentamaan. (Tämä on itse asiassa Hellmanin tutkimuksen tärkein tulos.) Vuoden 1993 opetusten tuloksena julkinen palvelu on myös oppinut menestymään uudessa kilpailuasteelmassa. Tv-maailma 1980-luvun puolivälissä oli lähes täysin erilainen kuin nyt.

Kysymys on myös näkökulmasta. Onko vallankumous prosessi, joka tuottaa vallankumouksellisia tuloksia ("englantilainen vallankumous") vai ristiriitojen, tunnepalon ja heroisten tekojen tulos barrikaadeilta ("ranskalainen vallankumous").

Entä tulevaisuus? EU, luonteeltaan kompromissien tuotantokoneisto korkeammalla tasolla, ei ainakaan tee vallankumousta, vaikka sisämarkkinat laajenevatkin hitaasti televisionkin puolelle. Entä sitten digitalisointi? Pyrkimys saada vallankumouksellisia tuloksia pragmaattisesti alan toimijoiden keskinäisillä sopimuksilla tulee jat-

kumaan myös digitaalisella aikakaudella. Tälle kehityspolulle on tietysti aiempaa enemmän rajoituksia ja useita uhkia. Suurin uhka liittyy siihen, kykenevätkö nykyiset tv-toimijat kantamaan tv-toiminnan digitalisoinnin vaatimat suuret investoinnit vai tarvitaanko alalle useita uusia ja ulkomaisia yrityksiä omineen traditioineen ja menettelytapoineen.

Hellmanin rakentamassa mallissa työnsä pohjaksi tarkastellaan asioita erilaisten "markkinoiden" näkökulmasta. Nämä markkinat liittyvät tekniikkaan, politiikkaan, liiketoimintaan, ammatillisuuteen ja yleisöön.

Metodi edesauttaa auttaa asioiden perinpohjaista ja monipuolista tarkastelua, mutta tekee lukemiskokemuksen varsin raskaaksi, koska samoja asioita tarkastellaan jatkuvasti lomittain. Joka tapauksessa Hellmanin työ on tärkeä lisä yleisradiotoimintaa yleisesti käsittelevän tutkimustoiminnan harvalukuiseseen raskaaseen sarjaan, joka muodostuu Antero Jyrängin Yleisradiota ja sananvapautta käsittelevästä kirjasta vuodelta 1969, Ismo Silvon televisio politiikkaa koskeneesta väitöskirjasta vuodelta 1988 ja Yleisradion historiategoksista vuodelta 1996.

MARTTI SORAMÄKI

Retoriikan oppia ja teoriaa

Marja-Liisa Kakkuri-Knuutila (toim.): ARGUMENTTI JA KRITIIKKI. Lukemisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot.

Helsinki: Gaudeamus, 1988. 447 s.

Argumentti ja kritiikki tulee kuin tilauksesta. Suomenkieliselle, argumentaation, retoriikan ja vaikuttamisen teoriaa ja analyysiä käsittelevälle teokselle löytynee viime vuosien retoriikan ja argumentaatioteorian invaasioiden myötä otollinen maaperä. Kakkuri-Knuutilan toimittama teos laajentaa luontevasti esimerkiksi Palosen ja Summan avaamaa "pelkkää retoriikkaa" keskustelua entistä käytännöllisempään suuntaan.

Keskeistä Argumentti ja kritiikki -teoksessa on sen oppikirjamaisuus. Kirja tarjoaa esimerkiksi Palosen tuotantoon tutustuneelle käytännön työkaluja retoriseen analyysiin. Kirjoittajien tavoite on tässä mielessä selkeä. Argumentin ja kritiikin tehtävänä on toimia oppinäytetöiden tekijöiden apuna, tarjota analyysikursseja vetäville opettajille sisällöllisiä malleja ja toimia käsikirjanomaisena aputeoksena.

Tämän perustavoitteensa teos epäilemättä saavuttaa: se on esimerkiksi oppinäytetyön tekijälle oiva tuki. Teoksen pohjalta lukijalle muodostuu argumentaatio- ja retorisen teorian mahdollistamasta kriittistä selkeä kuva. Erityisesti Petri Ylikosken laatima osio "Kuinka argumentti voi epäonnistua" on tässä mielessä ansiokas. Oppinäytteen laatija löytää tästä virheellisen päättelyn ympärillä käydyn keskustelun keskeisimmän käsitteistön, sen tavallisimmat soveltamismahdollisuudet sekä kritiikin tavoitteet.

Teos on kuitenkin myös muuta kuin oppikirja. Argumentti ja kritiikki lyö suomalaisittain pöytään ja keskustelulle mielenkiintoisella tavalla avoimeksi yhden näkökulman argumentaatioteoriaan. Työstä paistaa läpi laatijoidensa filosofisuus. Kuudesta kirjoittajasta neljä – Marja-Liisa Kakkuri-Knuuti-

tilan lisäksi Janne Hiipakka, Petri Ylikoski ja Ilpo Halonen – ovat Helsingin yliopiston filosofian laitoksen henkilökuntaa. Filosofien seuraava täydentää Jaana Hallamaa, joka on teologi, ja Visa Heinonen, jonka osuus teoksessa painottuu kauppatieteen suuntaan.

Kirjoittajien tausta näkyy ymmärrettävästi ja selkeästi teoksen kokonaisuudessa. Työn lähtökoh- ta nojautuu hermeneutiikan tarjoamaan merkityksen ja tulkinnan pohdintaan. Jatkossa kirja etenee analyttiselle filosofialle ominai- seen lauselogikkaan koskettaen välillä esimerkiksi etiikan perus- teorioiden tarjoamaa otetta ana- lyysiin. Argumentti ja kritiikki voi- daan tässä mielessä nähdä ainakin kahden eri tradition välisenä ristiva- lotuksena; hermeneutiikan tar- joaman ymmärtävän otteen ja analyttisen filosofian edellyttä- män pääteltävyyden välisenä kes- kusteluna.

Ristivalotus on argumentaatio- teoriaan perehtyneelle mielenkiin- toista, mutta oppikirjalta voisi odottaa hieman enemmän. Argu- mentti ja kritiikki on traditionaali- sesta kaksinaisuudestaan johtuen vaikeammin avautuva kuin perus- teoksen soisi olevan. Gadamerilai- nen tulkinta kokonaisuuden ym- märtämisestä ja Suppesin logiikan metodologia ovat keskeisiä seik- koja tämän kaltaisessa teoksessa, mutta keskenään vaikeassa suh- teessa. Se, miten nämä perspektiiv- it suhteutuvat toisiinsa, saattaa olla kirjoittajilleen itselleen selvää, mutta lukijalle se ei teoksen poh- jalta avaudu.

Sama suhteuttamisen ongelma tulee eteen teoksen kokonaisra- kennetta pohdittaessa. Työn argu- mentaatioanalyttinen osa muodostaa kaikessa traditionaali- sessa problemaattisuudessaan yhtä kaikki mielekkään kokonai- suuden. Kaksi jälkimmäistä osaa ovat ristiriitaisempia. Talouspolitiikan saama osuus väittelyn ja reto- riikan pohdinnassa on ymmärret- tävissä havainnollistukseksi retorisen kritiikin mahdollisuuksista, mutta miksi juuri talouspolitiikka? Työn toimittajan kaupallisen taustan huomioon ottaen valinta on ymmärrettävä, mutta silti ongel- mallinen. Kun kyseessä on perus-

teos, olisi johdon-mukaista odot- taa tarkasti rajatun mallin sijaan esittelyä kritiikin tematiikasta yleis- tisesti.

Työn kolmas ja viimeinen kokoi- nauisuus – argumentaatio tieteessä – lienee tässä mielessä kuitenkin se vaikein osa teoksesta. Argu- mentaatioteoria on, aivan kuten Kakkuri-Knuutila työn viimeisessä luvussa tuo hyvin esille, erittäin keskeinen osa-alue viime vuosien tieteenfilosofiaa. Eri asia kuitenkin on, miten laajalti käsitellyt hypo- teesien testausta ja käsitteen- muodostusta koskevat tarkastelut nivoutuvat koko teoksen tavoit- teisiin. Kärjistäen voisi sanoa, että argumentaatioteoria on osa tie- teenfilosofiassa viime vuosina vel- lonutta, retoriikan ympärille kie- toutuvaa ja värikästä keskustelua, mutta tieteenfilosofia popperilai- sine ja feyerabendilaisine teesi- neen on vain yksi osa argumen- taatioteorian sovellusalueista.

Argumentti ja kritiikki ei tässä mielessä ole niin avartava ja moni- puolinen tarkastelu argumentaa- tioteoriasta kuin oppikirjan kenti- es soisi olevan. Kirja syventyy yk- sityiskohtaisesti valitsemiinsa tee- moihin, ja on erinomaisen käyttö- kelpoinen niillä osa-alueilla, joita tarkastelee. Monet argumentaa- tioteoriaa viime vuosina tiiviisti tarkastelleista tieteenaloista – esi- merkiksi oikeustiede, valtio-oppi ja lingvistiikka – loistavat kuiten- kin poissaolollaan. Poissaolon myötä työstä puuttuvat muun muassa ne metodologiset periaat- teet ja käsitteellistykset, joita kulu- neina vuosina yhteiskuntatieteissä retorisen kritiikin yhteydessä on luotu.

Samalla voi esittää ikuisen ky- symyksen siitä, missä ovat jotkut keskeiset argumentaatioteorian kehittäjät. Jokainen kirjoittaja päättää tietysti itse, mikä teoria tai malli soveltuu kyseessä olevaan tarkasteluun. Silti ihmetyttää esi- merkiksi Stephen Toulminin kal- taisten vaikuttajien puuttuminen kirjasta. Verrattuna joihinkin kes- keisiin englanninkielisiin ja käytös- sä toimiviksi osoittautuneisiin teoksiin, vaikkapa Warnickin ja Inchin Critical thinking and com- munication -oppikirjaan, Argu- mentin ja kritiikin rajaus tuntuu

hieman vaikealta hyväksyä. Esi- merkiksi juuri Toulminin malli on kaikessa yksinkertaisuudessaan kuitenkin nimenomaan oppikirja- tasolle sopiva argumentin perus- anatomiaa selventävä esitys.

Argumentti ja kritiikki tarjoaa kuitenkin viestinnän kirjallisuus- teen suhteellisen luontevasti so- veltuvan osansa. Teos tarjoaa eri tyyppisiin teksteihin tulkintake- hyksen, joka oman näkökulmansa rajoissa on johdonmukainen. Vaikka työn soisi olevan parem- min tietoinen rajauksensa merki- tyksestä, se on hyvin käyttökelpoi- nen esimerkiksi eri tyyppisillä vies- tinnän analyysikursseilla, missä kirjan kokonaisrakenteeseen liitty- vät vaikeudet tai mahdolliset teo- reettiset raja-aidat eivät haittaa. Se toimii myös hyvänä ja heuristi- sena tekstikirjana yleisen argu- mentaatioteorian yhteydessä. Työ ei kuitenkaan ole, kuten kirjan ta- kakansi muuten virheellisesti an- taa ymmärtää, väittely- ja keskus- telutaitojen teos siinä mielessä kuin yhdysvaltalaisissa argumen- tation -tyyppisissä teoksissa. Teos ei anna useille tämän lajityypin amerikkalaisille julkaisuille omina- ista ohjausta ja opastusta.

Sinänsä eräänlaisen epäame- rikkalaisuuden voinee kuitenkin lukea pelkästään eduksi. Argu- mentti ja kritiikki irtautuu siitä yl- tiöpragmaattisesta perspektiivistä, joka on ominaista taito-orien- toituneelle argumentaatiokirjalli- suudelle. Se, että työ etsii esimer- kiksi väittelyn yhteydessä perin- teensä toisaalta Aristotelesta ja toisaalta David Bohmin kaltaisilta kriittisiltä ajattelijoilta perinteisen 'näin voitat väittelyn' -tyyppisen normatiivisen otteen sijaan, avar- taa keskeisellä tavalla viestinnän taitoihin keskittyneiden koulutta- jien käytössä olevaa kirjallisuutta. Tässä mielessä työn todella soisi saavuttavan esimerkiksi ammatti- korkeakoulujen viestinnän ope- tuksen mahdollisimman hyvin.

JUKKA-PEKKA PURO